

LIBER DECIMUSQUINTUS.

ARGUMENTUM.

Jupiter experrectus, & intuitus trepidantes, palantesque Teucros, Junonem increpat. Iridem deinde, atque Apollinem ab ipsa vocatos ad exercitum mittit, Iridem quidem ad Neptunum jubens pugna absistere; Apollinem vero ut vires languenti reficiat Hectori. Phabus assumpta agide Troum aciem præcedit, viamque aperit fossa complanata, & muro everso. Vertuntur in fugam Græci, & ipsis ad naves usque compulsi, Ajax Telamonius strenue pugnat, duodecim interfectis Trojanorum, qui navibus ignem inferebant.

Amque fuga vallū, & fossam transcenderat altam
Turba Phrygum, Danaumque manu pars magna jacebat,
Ad currus reliqui exanimes, trepidique manebant.

Atque Jovem Juno stratis, somnoque relicto
5 Surgere solicitat celsis in collibus Idæ.
Paruit, & raptim exurgens, Troumque, & Achivum
Agmina conspergit, ruere hos, fugere undique Teucros,
Neptunum instaurantem acies, pugnasque carentem,
Hectora prostratum inde procul, sensuque carentem
10 Circumstare duces, auras vix pectore anhelo
Captantem, nigrumque vomentem ex ore cruorem.
Ut vidit magno perculsus corda dolore
Terrigenum, Divumque pater, sic lumine torvo
Junonem intuitus verbis castigat amaris:
15 Obtinuisti ergo, Dea perfida, fraude, dolisque
Hectora percussum, Teucrosque avertere campis.

Artis, at ipsa, reor, poenas, fraudisque malignæ
Prima lues, iras, vireisque experta Tonantis.
Et te, Diva quidem veterum meminisse malorum
20 Fas erat, incudes validas quam vertice ab alto
Immisi pedibus geminis, & nescia frangi
Aurea sublatas nectebant vincula palmas,
Aereque in vacuo, terramque, interque profundum
Pendebas cœlum, Divum indignante caterva.
25 Solvere nec quisquam audebat, poteratve, prehensos
Quin etiam per inane Deos ab culmine Olympi
In terras, pontumque altum indignatus agebam.
Nec tamen his satiata malis deferbuit ira
Argolicos donec Tirinthius attigit agros,
30 Quem tu ventorum excitis, Diva improba, nimbis,
Jactatum pelago immenso, & mala plurima passum
Usque Coon tuleras optato ab litore longe.
Hæc decuit meminisse novis quam fraudibus ante
Divorum procul ab placida statione maritum
35 Deciperes blanda fallacis imagine formæ.
Hæc ait, horrescit Juno, sicque incipit ore:
Audiat hæc Tellusque alma, & magni ætheris orbes
Et Stygis inferno quæ flumine labitur unda,
Dii cuius jurare timent, & fallere numen.
40 Dilectumque tuum caput, & commercia nostri
Immaculata thori, quo nil mihi sanctius usquam est.
Non me authore favet Danais Neptunus, & acrem
Priamidem avertit campo, Teucrosque fugavit.

V. 39. *Dii cuius*. Versus Virgilianus in 6. *Ipse Rex Jupiter*, inquit Minucius Felix in Octavio, *per torrentes ripas, & atram voraginem jurat religiose. Destinatam enim sibi cum suis cultoribus penam præscius perhorrescit*. Hæc ille putans dæmones non adhuc infernis poenis cruciari, sed cruciandos esse, qui plurimum Veterum Theologorum error fuit, ut alibi demonstratur.

V. 40. *Et commercia nostri*. Honorabile enim conjugium in omnibus, & thoros immaculatus. *Fides namque conjugii, etiam Paninis natura duce, divinum quid, & sacrosanctum habitum semper*.

Sponte sua ad naveis cæsos miseratus Achivos
 45 Irruit in pugnas , vadam , & quo jusserris , ipsum
 Ferre gradum flectam invitum , vertamque precando.
 Hæc fatur pavitans , risit pater optimus olli ,
 Et vultu adloquitur placido : mens una duorum
 Nostrum esset , similisque animus , suavissima conjux ,
 50 Quamlibet iratus meaque , & tua vota sequatur
 Armipotens frater . Nunc , si mihi vera fateris ,
 Vade , age , Divorumque domos , cœlumque revise ,
 Iridaque huc , Phœbumque voca : petat illa comantum
 Grajorum Turmas , fratrique in tecta redire
 55 Suadeat , afflictum simul Hectora Phœbus Apollo
 Excitet in Danaos , vireisque , animosque ministret ,
 Imbellemque fugam trepidis immittat Achivis ,
 Pelidæ ad naveis donec spectantis , & ora
 Litore cædantur toto : miseratus Achilles
 60 Mittet in arma Menœtiadem , quem Trojus Hector
 Post cladem ingentem Teucrorum ante Ilion altum
 Interimet ferro , & fulgentibus exuet armis .
 At Patrocli dextra prius (o fata aspera rumpat)
 Sarpedon , mea progenies occumbet in agris .
 65 Ulturus Patroclum deinde Hectora sternet Achilles .
 Hinc Danais meliora fluent jam tempora , donec
 Pergama Grajugenæ evertant vi , atque arte Minervæ ,
 Sic Parcis placitum , fatorum is vertitur ordo ,
 Nec flectar , Danaïsve Deum auxiliarier ullum
 70 Permittam prius Æacidæ quam vota , precesque
 Perficiam æquoreæ Thetidi , cui talia quondam
 Prendentique genu , ac dederam promissa roganti .
 Jupiter hæc , paretque ulnas Dea candida Juno ,
 Rupeque ab Idæa in magnum contendit Olympum .
 75 Atque emensa redux veluti spatia ampla viator
 Percurrat secum tacita sub mente revolvens ,
 Huc ieram , deinde huc ieram , sic concita terras
 Pervolat , & Jovis æternas pervenit in ædeis ,
 Conciliumque frequens Divum Saturnia Juno .

80 Surrexere omnes venienti , & pocula quisque
 Plena dabant , Themis at roseo pulcherrima vultu
 Occurrit prior , at plenum Jovis aurea conjux
 Accepit cratera manu , Themis inde profatur :
 Quo properas , Dea ? namque metu perculta videris .
 85 Fare , age , num magni terret te conjugis ira ?
 At Juno : Neme ista roga , sat nota profecto .
 Ira tibi , ingeniumque mei , moresque mariti .
 I præ , nunc magis , & mensis accumbe Deorum ,
 Hic reliquis coram magni mandata Tonantis
 90 Edisces , nec quemquam hominum , quemquamve Deorū
 Plausurum reor , etsi inter convivia fronte
 Nunc sedeat placida . Hæc inquit , seditque reposta .
 Infremuere Deum reliqui , ridetque frementeis
 Juno procul ; non læta tamen frons usque renidet ,
 95 Oraque pulchra Deæ , mediisque hæc farier infit :
 Stultos , dementeisque Jovi , qui irascimur , ipsumque
 Audemus verbis imbellibus , atque minaci
 Flectere sermone , aut ullo compescere nisu .
 Ille sedens procul insanis irasque , minasque
 100 Conatusque Deum ridet , temnitque superbus ,
 Cœlicolas quoniam virtute , & robore cunctos
 Extollit super , ac tumido se gutture jactat .
 Ergo ferenda æquis animis , quæ asperrima cumque
 Ab Jove sors tulerit . Marti charissima proles
 105 Nunc jacet Ascalaphus fato sublatus iniquo .
 Nec plura his , pronaque manu percussit utraque
 Mars femora infrendens , simul hæc de pectore fundit :
 Ne mihi nunc vestrum quisquam succenseat , ultum
 Si gnati cædem indignam ferar agmina contra ,
 110 Telaque Grajorum , patrio mihi fulmine quanquam
 Fata minarentur , terrasque , interque jacerem
 Pulvereque , & nigro perfusa cadavera tabo .
 Vix ea , Terroremque jubet tremulo ore , Fugamque
 Jungere equos , nitida ipse humeris simul induit arma .
 115 Atque etenim majorque alia , asperiorque fuisse

In Superum genus omne Jovis rabiesque , furorque
 Ni Patris verita imperium , clademque minantem
 Armpotens Pallas stellata sede reicta
 Adversum staret , capitique , humerisque furentis
 120 Ingentem traheret clypeum , galeamque comantem ,
 Eque manu ferro præfixum hastile corusco .
 Dein sic orsa loqui : Vecors , malesane , periisti .
 An frustra tibi sunt aures , cerebrumque , pudorque
 Omnis abest ? Audisne Joviis quæ nuntia conjux
 125 Dicta refert ? magis an velles mala plurima passus ,
 Afflictusque , dolensque altum vix scandere Olympum ,
 Ærumnasque graveis Divis inferre beatis ?
 Nam pater exemplo , Teucris , Danaisque relictis ,
 Cœlicolas contra irarum converteret æstus ,
 130 Correptosque simul sceleratos , inque nocenteis
 Dejiceret cœlo . Insanum depone fuorem ,
 Tu precor , Ascalapho aut cecidit jam fortior alter ,
 Aut cadet . An clara Divum de stirpe creatos
 Terrigenas facile est omneis subducere lætho ?
 135 Tantum effata Deum fulgenti in sede locavit .
 Tum Phœbum Juno , & celarem Thaumantida plantis
 Ad sese vocat , atque alto sermone profatur :
 Ocyus Idæum genitor condescendere culmen
 Vos jubet , ite citi , & jussis parete volentes .
 140 Dicit , & abscedens solio in fulgente resedit .
 Adproperantque olli , atque Idæa in culmina tendunt
 Fontibus irrigua egelidis , tesqua alta ferarum .
 Atque Jovem procul adspectant super alta sedentem
 Gargara , odorato nubes quem candida amictu
 145 Pendebat circum . Venienteis ore sereno
 Excipit æthærus genitor , nam conjugis almæ
 Paruerant jussis celeres , tum talibus infit :
 Iri , age , Neptuno hæc Regi mandata referto :
 Abscedat pugna , & divum stellantia tempa
 150 Vel canum petat Oceanum ; si obsistere certat ,
 Cogitet , an mecum quanquam fortissimus , ausus

Conservisse manus , namque & præstantior armis
 Esse feror , majorque annis , nec se mihi fas est
 Ferre parem , magnorum horret quem turbæ Deorum :
 155 Hæc pater : Idæis ab collibus Ilion altum
 Illa volans petit actutum , ceu nubibus atris
 Quum nix alba cadit , percussa aut grandine densa
 Tecta sonant , Boreasque fremens cava nubila toto
 Depulsat cœlo , talis Dea pervolat Iris ,
 160 Neptunoque adstans pulchro sic ore loquuta est :
 Neptune armipotens , Jovis adsum nuntia cœlo ,
 Protinus Iliacis ut agris , pugnaque reicta ,
 Tecta Deum , pontunive petas , tua regna , profundum .
 Si renuas , semet venturum , vique minatur
 165 Pulsurumque manu , neque Te nescire Tonantis
 Virtutem , roburque putat , cui sidera parent .
 Hæc Dea , cui frendens Neptunus talibus infit :
 Præstantis quanquam vesana superbia fratri
 Illa fuat , si me invitum compescere dextra
 170 Conatur , tentative pari haud contentus honore :
 Tres etenim ab Rhea fratres , Saturnia proles ,
 Jupiter altitonans , & ego , & qui Tartara Pluto
 Nigra tenet sorte imperium divisimus æqua .
 Mi mare velivolum , & sævum dedit urna tridentem
 175 Pallenteis Plutoni umbras , Acherontia regna ,
 Cœlivagasque Jovi nubeis , atque æthera magnum .
 Omnibus alma tamen terra , & communis Olympus .
 Nec Jovis adstringor jussis , sua sorte quietus ,
 Ille potens licet : ætherea se jactet in aula ,
 180 Nec veluti imbelli dextramque , & vincla minetur .

V. 173. *Divisimus*. Hujus sortis Clemens Alex. Aug. Lactantius.
 Arnobius , Tertullianus , aliquique prisci Theologi meminerunt .

V. 174. *Mi mare*. Inde illud :
 „ Non illi imperium pelagi , sævumque tridentem ,
 „ Sed mihi sorte datum „ .

V. 178. *Sua* , Monosyllabum fit & liquecente per licentiam .

I L I A D I S

276

Sunt gnati , gnataeque olli , quas ore minaci .
 Terreat , ac dictis cogat parere trementeis .
 Talia Neptunus , roseo haec Thaumantias ore :
 Ergo haec dura Jovi referam responsa Tonanti ?
 185 An demens quicquam ? facilis sententia verti
 Prudentum est , ipsaque sequntur Erynnies ultro ,
 Majoresque colunt natu . Nec plura loquuta est .
 Ad quam Neptunus : Recte , o decus Iri Deorum
 Talia commemoras . Pulchrum est quum nuntius ipse
 190 Utile consilium novit , panditque ; sed ira
 Corda tument , quum sorte parem , fatoque potitum
 Consimili , sermone parat terrere superbo .
 Nunc equidem cedam invitus , tu haec pectore serva
 Dicta tamen ; si me invito , & Junone sorore ,
 195 Mulciberoque , & Mercurio , pulchraque Minerva
 Ipse volet tectis perjuræ parcere Trojæ ,
 Nec mala tot passis cedat victoria Graiis ,
 Hoc sciat æternumque fore , insanabile nobis
 Secum odium . Sic fatus abit , pontique sonantis
 200 Marmora cana subit , desideriumque relinquit
 Triste sui Danais . Phœbo tum Jupiter infit
 Hectora Priamidem pete nunc jam , Phœbe , dolentem
 Neptunus quando pelagi spumantia regna
 Jam petiit , veritusque minas , nostrumque furorem
 205 Atque Deis pugna illa quidem exaudita fuisse ,
 Conflictusque gravis , qui tristia Tartara subter
 Saturno comites frendent ; nostrum sed utrique
 Hoc satius , quod agris Trojæ , belloque relicto
 Ille abiit , nec enim exiguo perfecta labore
 210 Res foret . Ipse manu nunc ægida tolle coruscum ,
 Concutiensque acies Danaum , heroasque fugato .
 Ast Hector tua , Priamides sit maxima cura .
 Huic tu inspira animum , roburque immitte jacenti ,
 Dum Danaos agitet fugienteis litus ad altum ,
 215 Depictasque rateis , sine nostræ cætera curæ ,
 Respirent trepidi ut Danai , Martemque retractent .

L I B E R X V.

277

Paruit auditis , Idæaque culmina linquens
 Accipiter veluti , rapido volat impete Phœbus ,
 Accipiter veluti , quo non violentior alter
 220 Aera per liquidum pavidis instare columbis .
 Hectora tum molli in ripa videt inde sedentem ,
 Nam neque ut ante jacens , animos collegerat , & jam
 Cæperat adstantum sociorum agnoscere vultus ,
 Sudorque , & creber cessarat anhelitus olli .
 225 Nempe virum Jovis in pugnas arcana voluntas ,
 Visque ciet , tali quem voce adfatur Apollo :
 O Priamo sate , quid resides , & languida lentus
 Membra trahis ? telone doles percussus acuto ?
 Hector ad haec : Quid tu ista , Deum mitissime , quæris ?
 230 Tene latet qui me sternentem ad litus Achivos
 Excelsasque rateis saxo percusserit Ajax
 Ad pectus , pugnaque dolentem exegerit acri ?
 Atque equidem mihi jam lucem affulisse supremam
 Credideram , Ditisque domos , atque invia vivis
 235 Regna petiturum . Olli autem sic fatur Apollo :
 Macte animo , Idæis talis tibi rupibus adsum .
 Ab Jove demissus pugna auxilator Apollo ,
 Cui tua jam dudum , sacrataque Pergama cordi .
 Dardanios , age nunc , equites hortare , rateisque
 240 Cursu invade cavas , præcedam , & Troibus omnem
 Complanabo viam , Grajorumque agmina rumpam .
 Haec Deus , immisitque novum per membra vigorem .
 Ac veluti plenis præsepibus hordea pastus
 Quum sonipes vinclis fugit stabula alta solutis
 245 Pernici secat arva fuga , campumque sonoro
 Ære quatit , liquido perfundi flumine suetus
 In pastusque fremens , armentaque tendit equarum .

V. 243. *Ac veluti plenis.* Comparationem hanc a Virgilio usurpatam adnotavimus , ipsisque Virgilianis versibus expressam dedimus supra lib. 6. Hic aliis verbis eandem efftere libuit , ne more Græcorum plures versus repeteremus .

I L I A D I S

- Luxuriatque altis cervicibus, atque volanti
Colla per, & geminos ludit juba densa per armos.
- 250 Sic rapidus campo discursat Trojus Hector,
Hortaturque viros, divinaque jussa facessit.
Atque velut capram, aut surgentem in cornua cervum
Agricolæque, canesque agitant, illum ardua rupes
Atque nemus tegit umbrosum, nec vescier ollis
255 Est licitum, tum forte via si torva frementis
Apparet facies, barbatique ora leonis,
Dirigueret omnes, prædaque abiere relicta,
Sic Teucros Danai fugienteis usque sequuti
Ensibus, & longis hastilibus arva tenebant,
- 260 Obstupuere tamen cernentes Hectora densas
Percurrentem acies, ferrumque, ignemque minantem
Ætolus quos deinde Thoas Andræmone natus
Adloquitur, jaculoque Thoas insignis acuto
Eminus, insignisque nitenti cominus ense.
- 265 Ore etiam melior, juvenum quod turba locatis
Captabant verbis, pictisque coloribus auras.
Hic medios inter taleis dat pectore voces:
O Dii, monstrum ingens video, sævum Hectora rursum
Prælia miscentem, merita quem morte peremptum,
- 270 Ajacisque manu domitum rebamur Achivi.
Fata virum servant, inimicaque numina Graiis,
Quorum acies stravitque olim, sternetque per agros.
Nam neque ego incolumem Divum sine numine credam
Auxilioque Jovis pugnam miscere cruentam.
- 275 Quare agite haec omnes, animo & parete lubenti:
Turmæ equitum, peditumque rateis vertantur ad altas,
Lecta ducum manus obtemus, primamque ruentis
Conemur furiam infestis confringere telis.
Ille furens licet, Argivum penetrare per agmen

V. 265. Juvenum quod turba. Ad literam in Homero est, quod
de verbis certarent juvenes. Ubi juvenilis eloquentia vitium adno-
tavit sapientissimus Poeta, quæ comptior plerumque, quam gravior.

L I B E R I XV.

- 280 Haud poterit, reor. Hæc infit, parentque jubenti
Ajaces gemini, Idomeneus, Teucerque, Megesque
Merionesque, duces lecti, densantque maniplos
Priamidem, ac Troes contra: plebs cætera retro
Flectit iter, cursuque cavas petit inde carinas.
- 285 Adproperant Teucri, magnis queis passibus Hector
Ipse præit, densaque humeros caligine tectus
Agmen agit Phœbus dextra sævam ægida quassans
Arte laboratam, horrificam, setisque rigentem.
Vulcani donum artificis, qua Jupiter hosteis
- 290 Territat, incusoque fugat, sternitque fragore.
Conferti obsistunt Danai, tum magnus utrinque
It clamor, manibusque hinc, illinc missa per auras
Tela volant, volucresque arcu stridente sagittæ.
Et juvenum sane pugnantum in corpore pultes
- 295 Hærebant penitus, plures per inane sine ictu
Incassum sternuntur humili, sitiuntque cruentem.
Arcitenens donec Phœbus magnam Ægida dextra
Immotam tenuit, Danaum, Troumque vicissim
Plebs confusa cadit; sed postquam lumine torvo
- 300 Terque, quaterque manu horrendum quassavit, & alta
Voce Deus tonuit, Grajum conversus in agmen,
Tum vero obstupuere animis, tremor occupat artus
Olli autem quales gemini sub nocte silenti,
Sive armenta boum, vel ovilia plena leones
- 305 Incursa exterrent subito, turbantque frementes,
Pastor abest, fugit Argivum sic territa pubes
Impellente Deo, Teucrorum armisque favente.
Agnime tum rupto cædit, sternitque virum vir.
Priamidæ ferro Stichius cadit, ille Menesthei
- 310 Dilectus socius, cadit ingens Arcesilaus
Bæotum duxor fulvo procul ære micantum.
Jason Æneas interficit, atque Medonta
Olli Cecropidum parebant agmina, Spheli
Bucolidæ egregiæ soboli; sed gnatus Oileo
- 315 Patre Medon nothus, atque Ajacis frater Oilei.

Qui Phylacem procul ab patria tellure colebat,
 Ob furias, memoresque novercae Eriopidis iras,
 Cui fratrem juvenis ferro obtruncaverat olim.
 Mecistēum dein Polydamas, Echiumque Polytē
 320 Ante aciem primā, Clonium prosternit Agenor,
 Dejochumque Paris, latos huic hasta per armos,
 Extremumque humerū subit, atque infigitur alte.
 Dumque olli spoliis inhiant, pars maxima Achivū
 Præcipiti delapsa fuga, vallumque, sudeisque
 325 Per medias, fossamque altam, murumque tenebat.
 Fervidus at magnis urgebat vocibus Hector.
 Irruere ad naveis, nec opimae incumbere prædæ.
 Quod siquem procul ab ratibus conspexero, dextra
 Hac subito cadet, ad tumulum neque justa sorores
 330 Persolvent misero, aut fratres, verum Ilion ante
 Visceribusque canes pascet, fusōque cruore.
 Sic effatus equum percussit terga flagello,
 Teucrorumque cīt cuneos. Clamore minaci
 Olli certam adproperant, bijugesque fatigant.
 335 Congestam sed enim fossā surgentis ad oras
 Phœbus humum facile incedens vertitque, ruitque
 Pontis ut in morem Teucris via lata pateret,
 Longaque, quantum contortæ volat impetus hastæ,
 Quam juvenis toto jaculatur robore quondam
 340 Ostentans artem pariter, dextramque potentem.
 Turmatim irrumpunt Troes, präit ipse coruscā
 Agida concutiens, murumque evertit Apollo,
 Qualis ubi puer Oceani prope litus arenam,
 Constructasque domos luteas, opera improba, ludens
 345 Dein manibus, pedibusque ruit, vertitque repente
 Haud secus Argivū ingenti sudata labore
 Mœnia confundis, Phœbe, exterresque maniplos.

V. 328. Quod siquem. Transitus a tertia ad primam personam,
cujus cum laude meminit Longinus.

Ut ventum ad naveis, cursum tenuere trementes,
 Inque vicem hortantur sese, atque ad sidera palmas
 350 Attollunt geminas, onerant atque æthera votis:
 Hos inter decus Argivū Nelejus heros
 In cælum elatis manibus sic voce precatur:
 Summe Deum, tibi si patriis quisquam obtulit Argis
 Pingue femur bovis, aut pecudem fumantibus aris
 355 Ut charam uxorem, dulcisque reviseret agros,
 Audistique preces, pater, & pia vota rogantis,
 Sis memor, & capiti impendentem averte ruinam,
 Nec Danaos sine Teucrorum delerier armis.
 Audiit orantem genitor, lævumque sereno
 360 Horrendum intonuit cælo. Sensere Tonantis
 Consiliū, mentemque Phryges, properantque, ruuntque
 Acrius in pugnam, qualis pelagi unda sonori
 In ratis invehitur latus, urget verbere crebro
 Ventorum furor, & fluctus ad sidera tollit.
 365 Sic Teucri ad muros magno clamore rucabant,
 Inductis & equis ad naveis prælia miscent.
 Crudescit Mavors: ab equis fulgentibus hastis
 Dardanidæ certant; Danai de puppibus altis
 Obsistunt contis, plures qui forte jacebant
 370 Ora ære induci, pugnis navalibus apti.
 At Patroclus, donec Trojani ab litore longe,
 Et ratibus, muros miscebant prælia circum,
 Mœrentem Eurypilum vario sermone levabat,
 Atque salutiferis curabat vulnera succis.
 375 Ut murum irrupisse Phryges, strepitumque, fugamque
 Grajugenū sensit, tum vero exhorruit, atque
 Percutiens manibus femora has dat pectorē voces:
 Chare vale, non jam tecum versarier una
 Tempus, resque sinunt: nimium jam urgentur Achivi.
 380 Sunt famuli, sociique tibi: visurus Achillem
 Hinc propero, urgebo in Martem, fors numine dextro
 Durum animum moveam, chari namque optima amici
 Sunt monita. Hæc ait, & gressum cum voce tetendit.